

თანამედროვე სამეცნიერო კვლევის ასოციაცია
TITUS Project, მაინის ფრანკფურტის უნივერსიტეტი

ქართლის ცხოვრება

სიმონ ყაუხჩიშვილის გამოცემა,

ტომი 1,
თბილისი
1955

ლაშა გიორგის-დროინდელი მემატიანი

ცხოვრება დემეტრე მეფისა

სრულ ყო რა დავით სრბა მეფობრივი ქრონიკონსა სამას ორმოცდახუთსა, და მივიდა დაუსრულებელსა სუფევასა საუკუნოდ, სიცოცხლესა-ვე შინა მისსა დასუა მეფედ ძე მისი დემეტრე, და დაადგა გზრგზნი თვთ მისითა კელითა. დაიპყრა სამეფო ტახტი და საჯდომი მკლავითა ლომებრივითა მისათხრობელად ბრძენთა ქების-მოყუარეთათვს. იტყვს სოლომონ-ცა მეფე: "ჟამნი არიან მშჯდობისანი სარწმუნოება მეფეთა, პირველად მოშიში იყო ღმრთისა. სჯანი და გამარჯუებული, სიმაღლესა და სიმდიდრესა შინა მდაბალი, და გლახაკთა მოწყალე, ობოლთა და ქურივთა განმკითხველი, საყდართა და ეკლესიათა. მღდელთა და მონაზონთა კეთილის-მყოფელი, შემწირველი სოფელთა და აგარაკთა დიდებულთა სამეფოსა მათისათა და კარსა ზედა მყოფთა ტკბილად მოუბარი, უხვ და მბოძებელი. ვითარ გაავრცელა და აღაშენა სამეფო მისი: ოდეს დიდმან დავით ტფილისი აიღო, ჰერეთი და კახეთი მოირთო, ციხეთა და ქალაქთაგან კიდე კაცი არსადა იყო. ჰერეთი, სომხითი, ტაშირი, ჯავახეთი, ქუენა-არტანი და ზენა-არტანი ამათსა მეფობასა შინა აშენდა, და ტაოს ნაპირნი.

ოდეს ჯერ არა იყო მეფე, დიდმან დავით შარვანს გაგზავნა შვილი დემეტრე და ქმნა ომნი და ბრძოლანი, რომელ ყოველნი მხედველნი მისნი განაკვრვნა, და აღიღო ციხე ქალაქორი, და აღივსო ალაფითა და ტყვთა ურიცხვთა, გააქცივნა სუქმანეთნი (ოდეს სუქმანეთნი გააქცივნა დემეტრე, ქრონიკონი იყო სამას ორმოცდაათი), თავი ყოვლისა

სპარსეთობისა, დაკოცნა და ამოსწყვდნა, და აღავსნა საჭურჭლენი და ლაშქარნი მისნი.

ერთგულთა შემწყნარებელი იყო და შეცოდებულთა სამართლიანად მწუროთელი. ვინათგან არა სწორ არს ცოდვა მღდელისა და მკედრისა, არცა ერისა და მღდელთ-მთავრისა "რომელმან იცოდის ნება უფლისა თვისისა და არა ყოს, იგუემოს ფრიად". ყოვლითურთ ემსგავსა ძირსა კეთილსა დავითიანსა, ხესა ღმრთივ-დანერგულსა და ცხებულიანსა. წარვლო ცხოვრება, და მიიწია სრულ-ქმნილი სიბერესა. შეიმოსა ჩოკა და იკურთხა სქემითა. დაყო წელიწადი ერთი და მოკუდა.

და დასუეს მეფედ ძე მისი დავით. იმეფა ექუს თუე და მოკუდა.

შემდგომად მისსა დაჯდა ძე მისი-ვე გიორგი ქრონიკონსა სამას სამოცდათხუთმეტსა.

ამას-ვე წელსა დემეტრე მეფე მოკუდა, და დაჲ დემეტრესი თამარ, თიღვსა აღმაშენებელი, იგი-ცა შემონაზონებული გარდაიცვალა. და დაჲ მისი კატა დედოფალი საბერძნეთს გათხოვილ იყო.

ამის დავითის შვილი და გიორგის ძმის-წული დემეტრე დარჩა, და ოდეს ორბელნი უკუ-ადგეს გიორგი მეფესა, იგი თანა-უკუ-იტანეს და ლორეს შედგეს. მუნით გამოასხნა ორბელნი მეფემან, და იპყრნა და დაკოცნა. და დემეტრე კლდე-კართა დასუეს, უკანის თუალნი დასწუნეს და მოკუდა და მცხეთას დამარხეს.

დემეტრე მეფე ბელტის ციხეს მიიცვალა და გელათს წარიყვანეს მისგან-ვე კურთხეულსა ახალსა მონასტერსა. ქრონიკონი იყო სამას სამოცდათოთხმეტი. დემეტრე აბულეთის ძესა ივანეს თავი მოჰკუთნა ჩხერეს მერეს მეოცესა წელიწადსა მეფობისა მისისასა, და მეტეხთა დადვა ფიცის არ გატეხისათვს.

ცხოვრება გიორგი მეფისა

დაჯდა მეფედ გიორგი, უმაღლესი ყოველთა მეფეთასა, მძლე და მორჭმული მტერთა და შეცოდებულთათვს, კეთილის-მსახური ღმრთისა. საყდართა, ეპისკოპოსთა მეუდაზნოვეთა, მღდელთათვს კეთილის-მყოფელი იყო და უკადრი შეცოდებისა დიდთა და ცოტათაგან, გლახაკთა და ქურივთათვს მოწყალე იყო და ერთგულთათვს უხვ და მზობებელი იყო.

სპარსეთისა სულტანნი, შორს მყოფნი და ახლოს მყოფნი, მეძღუნედ და მოხარკედ მისდა იყვნეს, და ყოველნი სანაპირონი სამეფოსა მისისანი უშიშად ჰქონდეს.

აილო ანისი, ადრითგან წანაღები თურქთა, ქრონიკონსა სამას ოთხმოცსა. შეიპყრა სალდუხი, ამოსწყვტა ყოველი ძალი მისი, მოადებინა ძღუენი და საჭურჭლენი, რომელი არა აითუალვოდა. და აღივსნეს სამეფო და ლაშქარნი მისნი.

უშიშად ჰქონდეს განძას სულტანი და ხლათის სულტანი. და შამისა, ჯაზირისა და არდოხისძე სალდუხი გააქცივნა და დაჯოცნა. და მოვიდა ილდლუხი დიდითა ლაშქრითა სპარსეთისათა, დაარბია შავშეთი, კლარჯეთი და გავალის ჯარს ესრე დაჯოცნეს, რომელ მოამბე ერთი-ცა ვერ წავიდა.

ოდეს ორბელნი გადგეს, ქრონიკონი იყო სამას ოთხმოცდაჩვიდმეტი.

და აფხაზეთი, სუანეთი და ყოველი სამოქალაქო აქუნდა დაწყნარებით. და ოვსთა და ყივჩაყთა რაოდენი ათასი კაცი უბრძანის, მოვიდოიან, ეგრეთ-ვე შარვანის სახლი.

და მოსცა ღმერთმან შვილი გვრგვზის ცოლსა თანა ბურდუხანს, მსგავსად აღთქმით შობილისა, ვითარ ანნას სამოელი, რომლისა მიერ გამობრწყინდა სიმართლე და მრავალი მშვედობა დღეთა მისთა. და იმეფა ოცდარვა წელი და მიიცვალა სტაგირს კახეთისასა, თუესა მარტსა ოცდაშვიდსა, სამშაბათსა ვნებისასა. და დამარხეს მცხეთას ჟამის სიმნელისაგან, და მას-ვე წელსა გელათს წაიყვანეს.

ცხოვრება დიდისა მეფეთ-მეფისა თამარისი

იქმნა ყოველთა მეფეთა შორის უდიდეს, სვანი და ბედნიერი, ღმრთის-მოშიში, ტკბილი, სახიერი (და თავი ყოველთა კეთილთა ღმრთის-მოშიშება არს და სიმდაბლე), ეკლესიათა და მონაზონთა მოყუარე, გლახაკთა და მოჩივართა განმკითხველი.

საბერძნეთისა მთა-წმიდისა, იერუსალემისა და შავ-მთისა საყდარნი და ეკლესიანი რომელნი-მე დარღუეულნი აღაშენნა, [რომელნი-მე] მათითა საფასოთა დაიქსნნა ხარკისაგან უცხოეთესლთასა. და თვთველთაგან მისთა სთულისა სამსხურეპლოდ ღმრთისა და სიწმიდისა სამსახურად აკერვინებდა, და ეგრე დასდებდეს ეკლესიათა იქი და აქა აღმოსავლეთისათა-ცა შინა.

ლოცვისა მოყუარე იყო დაუცადებელი: ვითარ მოწესემან უწინარეს ძილისა ლოცვა და ფსალმუნება გარდაიქადა.

ვაზირთა მისთა და ლაშქართა განურისხებელი, ღირსთათვის მშობლურთა წყალობათა მიმფენელი და [ეგზომ], რომელ მისსა სამეფოსა შინა ერთი-ცა მსახური არ გაპატიჟებულა, თვნიერ გუზან

ტოსკარელისაგან კიდე: მას თუალნი დასწუნეს. გაღმა გასული სპარსეთს ზაქარია ასპანის ძემან შეიპყრა და დარბაზს მოგუარეს.

და რომელ მისა მეფობასა შინა სულტანნი გააქცივნეს, ქალაქნი და ციხენი აიხუნნეს, ესე არს: ათაბაგი განძისა გააქციეს, ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას და რ[ვა]. აღივსო ტყვითა და ალაფითა სამეფო მათი. მწარ-გრძელმან ზაქარია მანდატურთ-უხუცესმან და სპასალარმან, მისმან ძმამან ივანე ათაბაგმან აიღეს დვინი მეცხრესა წელსა მეფობისა მისისასა, ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას ოცდაცამეტი.

მათ-ვე აიღეს გელაქუნი, ბიჯნისი, ამბერდი და ბარგუშატი ზემოთ ანისთ (!) და ვიდრე ხუაფრიდისა ჳიდამდის. არა-ვის ასმია, არ-ცა ყოფილა სხუა ჳელმწიფისა ყმა, ვითარ ესენი, ერთ-გულად მსახურებითა სჯანნი და გამარჯუებულნი.

მოვიდა რუქნადინი, და თანა ჳყვა ლაშქარი დიძუშკით და ალაბით ამოღმა წაღებად ამის სამეფოსა. მიეგებნეს ბასიანის ქუეყანასა, გაიქციეს, ჳოცეს და ამოსწყდეს. მოასხნეს სულტანნი და ამირანი ტყუედ ერზინკიელი, შამელი და ბივრიტელი, საჭურჭლისა ზანდუკთა ოქროთა და მარგალიტითა სავსეთა, და დროშათა სასულტანოთა მრავალთა კარავთა, ვეცხლის ჳურჭელთა და ოქროსათა სადა იყო სიმრავლე. აქლემითა, ჳორითა და ცხენითა აღავსნეს მინდორნი და ველნი. ქრონიკონი იყო [ოთხ]ას ოცდათხუთმეტი.

ამისსა შემდგომად აიღეს კარი, და ციხენი კარნიფორისა, და ვანანდისნი, და რაჳსის პირის ციხენი; და წინა ამისსა ხახული, ოშკი და ბანა წაელო.

ამათ ესდენტა ღმრთისა წყალობათა უფროსი-ცა ღმრთის-მოშიშება მოემატებოდა. საყდართა და მონასტერთა დაღეწასა ვერ-ვინ იკადრებდა. ქარავანსა ვერ-ვინ მარცჯდა ამერი და იმერი. ძუელი სამეფო მათი აფხაზეთისა დაწყნარებით ჳქონდა, რომელ ერთი-ცა ქათამი არსად მოიკლვოდა: მპარავი, ავის-მოქმედი აღარ იყო. თუ ნაპარევი ვინ-მე პოვის, კარსა ზედა მიიღის და დროშათა ქუეშე დადვის. ოვსმან, მთიულმან, და ყივჩაყმან, და სუანმან ვერ იკადრიან პარვა. და იყო მდიდრად ესე სამეფო, რომელ აზნაურის ყმანი მათთა პატრონთა სწორად იმოსებოდეს.

თამარის ქმარი დავით იყო ოვსთ მეფე, ტომი ბაგრატიონთა, ჳაბუკი და ლომი და მისათხრობელი, ამათ ყოველთა განმარჯუებათა და ნაქმართა თანა-დამხუდარი და თვთ-მქონელი, შემმართველი, მოლაშქრე მკვრცხლი.

დაღეწნეს სპარსეთისა ქალაქნი, და მარანდი ამოსწყდეს და ერანის ქუეყანა. ესდენად სიშორესა შინა მივიდენ, რომელ არ-ცა თუ სახელი ქართველობისა ისმოდა.

ორნი შვილნი მიეცნეს: გიორგი და რუსუდან. ამის გიორგის შობასა ზედა გაილაშქრა და აიღო კარი: ესრე ჩნდა ბედნიერობა ამისი და თამარ მეფისა.

და ასული მამის მისისა გიორგისი, რუსუდან დედოფალი, იყო ტკბილი და მოწვალე, ნუგეშინის-მცემელი და შემხუეწელი დაჭირვებულთა, და მზრდელი ჩკლთა და ობოლთა, რომელ ღირსნი მათგან ზრდისანი ნაშობთა მათთა წინაშე მიუსხმიდნენ. ჰელთა მისთაგან ნაქმარი საყდართა და ეკლესიათა იგზავნებოდა.

მოახლენი მათნი სულტანნი მოხარკედ დასხნა და სამეფო განუხეთქელად დაიცვა, ყოველნი-ვე შეიტკბნა და მშვიდობა ყო ყოველთათვს. მეფობასა შინა დაყო ოცდასამი წელიწადი და აღვიდა წინაშე ღმრთისა, სადა იგი მკვდრობენ წინასწარმეტყუელნი და მამათ-მთავარნი და მეფენი, თუესა იანვარსა თორმეტსა, დღესა ოთხშაბათსა, აგარათა სომხითისათა, ქრონიკონსა ოთხას ოცდაშვიდსა. დამარხეს ახალსა მონასტერსა გელათს.

ვამი იყო ჟამისა მისთვის. რა-ოდენ ულხინებელი გლოვა, ტყეპა და თმათა ფხურა იქმნებოდა, ლმობიერებანი, სიტკბობებანი, ღირსთათვს მშობლურნი ზრდანი და ბოძებანი. საჭმარ იყო გულისხმის-ყოფა მეცნიერთაგან, მოთქუმანუგეშინის-მცემელთაგან. იგლოვა ყოველმან ამან სამეფომან ჟამსა ჯეროვანსა. დასუეს გიორგი ძე მისი მეფედ მას-ვე წელიწადსა, რომლისა წელნი-ცა მრავალ-ჟამეულ არიან და ცხოვრება მათი კეთილად წარმართებულ აქა ცვალებადსა თანა, მერმესა-ცა დაუსრულებელსა.

ცხოვრება გიორგი მეფისა, თამარის ძისა

ოდეს დაიბადა, ქრონიკონი იყო ოთხას და ცამეტი. მრავალ არიან ჭირნი მართალთანი, იტყვს წინასწარმეტყუელი, და ყოვლისა-ვე ბოროტისაგან იკსნნეს მოშიშნი მისნი. და კუალად მოციქული: მ სიბრძნე სიმდიდრისა და სიბრძნისა ღმრთისა, ვითარ გამოუკულებელ არიან გზანი მისნი, ვინ ცნა გონება უფლისა, ანუ ვინ თანა-მზრახველ ეყო მას.

შემდგომად გარდაცვალებისა თამარ მეფეთ-მეფისა, წარიწირა სასოება ყოველმან ამან სამეფომან, გარნა ღმერთმან, გვანმან მრისხანებისათვს. და მოსწრაფემან მოწყალებისათვს, მოსცა მშობელისა-ვე მსგავსი მისგან-ვე შობისა ლაშა.

თორმეტისა წლისა იყო, ოდეს მეფედ დაჯდა ნერგი კეთილ-მოზარდი და ყუავილი ყოველთა ფერთაგან შემკობილი, ლომი ძალითა და უმანკო

გონებითა, მოყუარული ყოველთა კაცთა, დიდთა და მცირეთა, მთავართა მათითა პატივითა, მონაზონთა და მღდელთა მათითა პატივითა, მშვიდი და განურისხებელი ბუნებითა, შვდთა სამეფოთა მეფე მონისა-ცა ერთისა მათრაცისა არა მკრველი, მშვლდოსანი და ცხენოსანი გულოვანი და შემმართველი, რომელ მისითა მკლავითა ომნი დასხნა და გარდაიწაძნა სიმცროსა-ვე შინა სწორნი დავით პაპის-პაპისა მისისანი. ბედნიერი ლაშქრობითა, ბედნიერი ქუეყანისა ნაყოფთა მოსლვისათვს, დაჭირებულთა განმკითხველი, ბჭე და მოსამართლე, დამხედვარი მეტად ჟამისა და ასაკისა მისისა.

და იყო სამეფო მისი დიდსა დაწყნარებასა შინა, და იყვნეს გამგედ და განმზრახად ყოველთა საქმეთა მისთა მისისავე მშობლისობითგან (!) მკარ-გრძელი ზაქარია, მანდატურთ-უხუცესი და ამირ-სპასალარი, და ივანე ათაბაგი. პირველსა მშობელმან მათმან დიდმან თამარ მეფეთ-მეფემან გაალაშქრებინა მისსა ბედსა ზედა და აიღო კარი. შემდგომად გაილაშქრა, წარვიდა და შევიდა დიდსა სპარსეთს, გატეხა არდაველი, დაღეწა ციხე-ქალაქნი და აღავსო სამეფო ალაფითა.

ამისსა შემდგომად მოწუა და მოარბივა ხლათისა ქუეყანა, შემოიხუეწა ხლათელი და ძლევა-შემოსილმან მას ზედა მისცნა ზავისა სიმტკიცენი მათგან შეუცოდებელობასა შინა წყობისნი. და სხუა შემოიხუეწა კარნუ-ქალაქელი მოყურად და ერთ-გულად სახლისა მისისა, ჩადგა ბასიანს და მუნ ითამაშეს და გაისუენეს ერთგან. აიღო კეჩროლი შალვა თორელმან მისითა კრმლითა და ომითა მისათხრობელითა, რომელ არა ყოფილა კაცთა შორის მისებრი ჭაბუკი და მეომარი.

მეფემან აიღო ოროტი და ყოველნი ციხენი და მიმდგომნი მისნი ვიდრე ნახჭევანამდე და განძას კართამდის, აიღო შანქორი.

და შემოვიდეს უცხო-თესლნი ვინ-მე ლაშქარნი სომხითს და ჰერეთს, ევნო რა-მე მცირედი მათგან-ცა. შექცეულთა მიეწია ბალის წყალთა ზედა და პირველი წყლულება მათგან იქმნა. შემდგომ მოხედვითა ღმრთისათა და ღმობიერ-ქცევითა მეფისა გიორგისითა გააქცივნეს და ამოსწყვდნეს გაქცეულნი. მეორესა წელიწადსა კულა-ცა მომართეს და დადგეს ბარდავის ჭალასა. შეიყარა სამეფო მისი და მოირთნა კარნუ-ქალაქისა ლაშქარნი, დადგა ლომთა-გორსა და აგარათა შუა და ვიდრე ზედა-მისლვადმდე გაექცნეს და გარდაიხუეწნეს, განვლეს დარუბანდისა გზა.

და ვიტყოდეთ ქებასა მისსა წინაშე ყოველთა კაცთა, არა ვტყუოდეთ, არ-ცა გურცხუენოდის. ვითარ იტყვს დავით მამა ღმრთისა: იქმნეს მშვლდ რვალისა მკლავნი მისნი და ექმნა შემწედ მაცხოვარება მისი.

ესრეთ წარმართებასა და ბედნიერობასა შინა მათსა დაჲ მათი რუსუდან ითხოვეს ხლათსა დასასმელად დიდმან სულტანმან მელიქმან, რომელსა

ეგვიპტით ვიდრე ხლათამდის სპარსეთი ჰქონდა, და დაშალა მოწყალეზამან ღმრთისამან და არა ყო ესრე.

შემდგომად ამისა დიდითა შემოხუეწითა სთხოვა შარვან-შაჰმან. უქადეს და უბრძანეს მიცემისა პირი. გაგზავნა შარვანს ქართლისა ერისთავი და თვთ გიორგი მეფე ბაგავანს მივიდა გაკაზმად და მიცემად დისა მისისა და ათ დღე [დაყო], დრო იყო წასლვისა მისისა. ხოლო მოგუაგო ღმერთმან პატიჟად ცოდვათა ჩუენთა: მოკუდა გიორგი მეფე ბაგავანს იანვარსა თურამეტსა, დღესა ოთხშაბათსა. ქრონიკონი იყო ოთხას ორმოცდაორი.

და იქმნეს საშინელნი ტკივილნი, ცრემლთა წილ გულით სისხლის დენანი, წარწირვანი დარჩომისა და სიცოცხლისანი თანა-აღზრდილთა დამომქსენებელთა კეთილთა და სიამოვნეთა მისთანი, ტკივილნი და ნაცრისა თავსა სხმანი ვაზირთა და დიდუულთა და ყოვლისა სამეფოსაგან და თვთ მისისა გამზრდელისა ივანე ათაბაგისაგან.

ღმერთმან, რომელი მდიდარ არს მოწყალეზითა და მიუწდომელ ძლიერეზითა, მოხედნა და არა გაწირა ესე სამეფო, რისხვასა შინა წყალობით მოიკსენა: ესრე ღმრთისა ნებითა დარჩომილი ამას-ვე სამეფოსა შინა რუსუდან დასუეს მეფედ მას-ვე წელიწადსა. უკეთუ-მცა ღმერთსა წარწყმედისაგან არა დავეცვენით, აღარ საგონებელ იყო სიცოცხლესა ტკივილისაგან ძმისა მისისა.

წაიყვანეს მაშინ-ვე გელათს, დამარხეს საფლავსა მამისა მისისასა. და არა დარჩა ცოლსა თანა გვრგვნისა შვილი.

ხოლო ღმერთმან ყოვლისა სახიერებისამან, რომელი არა განსწირავს მოშიშთა მისთა, დაიცავნ სამეფო ესე და მეფე ჩუენი ღმრთივ-გვრგვნოსანი რუსუდან, და ყავნ ნაყოფი მისი ჩუენდა სალხინებელად თესლითი-თესლადმდე, და მიეცინ სიმრავლე წელიწადთა, შემდგომად უწინარესი და სასუფეველი ცათა.